

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN ALKOL VE UYUŞTURUCUYA İLİŞKİN TUTUMLARI

(Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Çimkent Örneği)

Doç. Dr. M. Cihangir DOĞAN*

ÖZET

Bu çalışma 2000-2001 öğretim yılı H. A. Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Çimkent Şubesinde yapılmıştır. Gençlik için en büyük tehlikelerden biri olan alkol ve uyuşturucu kullanımı, bunun sonucunda bağımlılık oluşmasında etkili olan faktörler üzerinde durularak, bu maddelere bağımlı olmaya yatkın olan gençlerin kişilik yapıları, aile ve çevre özellikleri incelenmiştir.

Bundan sonra uygulamalı olarak alkol ve uyuşturucu kullanmaya ilişkin 710 öğrenciyle görüşülerek, düzenlenen 28 anket sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen bulguların endişe verici boyutlara ulaştığı görülmüş ve bu sonuçlar çeşitli açılardan değerlendirilmiştir.

SUMMARY

THE ATTITUDES OF YOUTH OF UNIVERSITY REGARDING ALCOHOL AND DRUGS

This study took place in the Çimkent campus of the Hoca Ahmet Yesevi International Turk-Kazak University in the 2000-2001 education year.

Giving emphasize on drinking alcohol and drugging as being the one of the biggest dangers for young people and on factors that are effective in creating addictedness, the structure of personality, family and environment characteristics of the young people that show a tendency to become an addict for these matters.

After this, as an implementation, answers for the 28 questions in prepared questionnaire regarding drinking alcohol and drugging were searched by interviewing 710 students.

It had been seen, that the consequences were reached to an anxious level and these consequences were evaluated from a number of different points of views.

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Günümüzde insanlığın karşısına çıkan en büyük tehlikelerden biri de alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığıdır. Milletlerin alkol ve uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele etmesine karşılık, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, giderek bu maddelere bağımlılığın artış gösterdiği bilinmektedir.

Ayrıca bu maddelere bağımlılığın daha çok gençler arasında yaygınlaşması ve giderek kullanım yaşının aşağıya doğru inmesi dikkat çekicidir.¹ Hatta son günlerde Yeniden Sağlık Eğitim Vakfı'nın 9 ilde 24.250 öğrenci üzerinde yaptırdığı araştırmada sigara ve alkolle tanışma yaşı 11, uyuşturucu ile tanışma yaşı 13 olduğu bulunmuştur.² Bunun yanında son yıllarda yapılan araştırmalar özellikle uyuşturucu kullanan genç kuşakların katlanarak artış gösterdiğini belirtmiştir. Bu araştırmada, konunun önem taşıması ve yöresel özellikler nedeniyle üniversite gençliğinin alkol ve uyuşturucu kullanımına ilişkin genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, uygulamalı olarak bir durum tespiti yapılmıştır. Bundan sonra öğrencilerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri incelenmiştir.

Bu çalışma, bölgede bundan sonraki alkol ve uyuşturucuya ilişkin araştırmalara kaynak ve örnek olması bakımından önem taşıyabilir.

Gençlik

Gençlik, insanın hayat çizgisinde çocukluk döneminin bitiminden itibaren başlayan dönemdir. Yani buluş çağıyla başlayan dönemdir. Başka bir deyişle "Çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir."³ Gençlik dönemi genellikle 12-24 yaş arası olarak bilinmektedir. Buna karşılık yukarıda belirtilen yaş sınırlarını kesin hatlarla vermek, gençlikle ilgili araştırmacılar açısından fazla kabul görmemektedir. Bunun yerine yaklaşık zaman dilimleri belirlenmesinin daha uygun olacağı kaydedilmektedir.⁴ Çünkü gençlik dönemi bedensel, ruhsal ve cinsel gelişmelere göre bireyden bireye farklılıklar göstermektedir. Ayrıca cinsiyete göre de önemli ölçüde yaş sınırları değişebilmektedir. Birleşmiş Milletler gençlik dönemini 15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu olmayan birey olarak belirtmiştir.⁵

¹ Ümit Yazman, Lise Gençliğinin Psiko-Aktif Maddelere Bakışı ve Kullanım Oranlarının İstanbul Örneği İle İncelenmesi, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları, İstanbul 1995, s. 8.

² *Radikal Gazetesi* 20.03.2002.

³ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1986, s. 3.

⁴ Adnan Kulaksızoğlu, *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1998, s. 29.

⁵ Yörükoğlu, *a.g.e.*, s. 3.

Görüldüğü gibi, gençlik, bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan, ergenlik ve delikanlılık özelliklerinin bir arada bulunduğu geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsanın gençliğe geçişte bedeni olgunlaşmasının yanında, ruhsal açıdan da önemli değişiklikler geçirdiği bilinmektedir. Bundan dolayı gençlik sürecinde "Bireyin düşünce, duygu ve tutumlarında bir karmaşıklık görülmektedir."⁶ Bu dönemde bir taraftan çocukluk alışkanlıkları sürdürülürken, diğer taraftan da kendilerini yetişkin gibi davranmaya zorlanmaktadır.⁷

Bireyin gençlik dönemi, hayat çizgisindeki çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık süreçlerindeki en çok dalgalı ve fırtınalı dönemdir. Gençlik döneminin sonunda bireyde biyolojik bakımdan büyüme tamamlanmış olacak, psikolojik açıdan da önceki fırtına ve dalgalar yerini durulmaya ve sakinleşmeye bırakacaktır. Bu nedenle insanın dünyaya gelmesiyle başlayan sosyalleşmesi, topluma uyum sağlaması, gençlik çağında hayati önem taşımaktadır. Çünkü insanlar hayat çizgilerindeki en önemli izleri ve darbeleri bu dönemde almaya elverişli durumdadırlar. Buna karşılık istikbale dönük en iyi şekilde hayata hazırlanma ve başarıya payının yüksek olmasında gençlik döneminin belirleyici rol oynadığı söylenebilir. Bundan dolayı genç bireyin dünyaya geldiği yer, ailesi, okul ve çevresi, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde ve yönlendirilmesinde, çeşitli alışkanlıkların kazandırılmasında önemli görev ve fonksiyonları taşır. Bunlarla birlikte bireyin kişiliğini kazanmasında ve olgunlaşmasında, sorumluluk duygusunun gelişmesinde, toplumun bir üyesi olarak kendine uygun bir yer edinmesinde gençlik dönemi önem taşımaktadır.

Ayrıca eğitim ve sosyolojik açıdan bir milletin gençliği, o toplumun geleceğiyle yakından ilgilidir. Çünkü dünün gençliği, bugün bizleri yönetenlerdir. Bugünün gençliği de yarının yöneticileri olacaktır. Bu nedenle gençliğini iyi yetiştirmeyen, geleceğe iyi hazırlamayan, tehlikelerden ve kötü alışkanlıklardan korumayan toplumların, geleceğini iyi hazırlayamadığını ve tehlikeye attığını söylemek yanlış olmaz. Kısaca gençliğine sahip çıkmayan toplumların geleceğinin karanlık olacağını söyleyebiliriz.

Günümüzde gençliğin önüne çıkan en büyük problemlerden birisi alkol ve uyuşturucu tehlikesidir. Bu tehlike üniversite gençliğinde hızla yaygınlaşmakta ve önemini artırmaktadır.

⁶ Selahattin Özyurt, Doğan Sait, *Üniversite Gençliği*, Değişim Yay., Adapazarı 2002, s. 11.

⁷ Birsan Göççe, *Orta Öğretim Gençliğinin Beklentisi ve Sorunları*, MEGSB., Ankara 1984, s. 7.

Alkol ve Uyuşturucu

Alkol, meyve, şeker pancarı, şeker kamışı ve şıralar gibi, glikoz içeren öz sular mayalandıktan sonra damıtılarak elde edilen ve temel maddeleri etanol olan sıvılara verilen addır. İçinde alkol bulunan her türlü içki türüne de alkol adı verilmektedir.⁸ Başka bir deyişle şarabın ya da başka mayalanmış şekerli sıvıların damıtılmasıyla elde edilen maddelere alkol denilmektedir.

Alkol ve uyuşturucu kullanma alışkanlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Milattan önce 4000 yıllarında Mısır'da arpadan bira yapıldığı bilinmektedir.⁹ Bunun yanında Milattan önce 5000 yıllarında Sümerlerin haşhaşı öksürük, kuma, karın ağrısı ve sakinleştirici olarak kullandıkları kaydedilmektedir.¹⁰ Eski zamanlardan beri başta Hipokrat olmak üzere bir çok hekim alkollü içki zehirlenmelerinden ve zararlarından söz etmiştir. Ancak alkolün insan vücudunda meydana getirdiği zararların ve değişikliklerinin araştırılması 18. yüzyılın ortalarında başlamıştır. Alkollü içkilerin insan bünyesinde yaptığı zararları ve bozuklukları ifade etmek üzere "Alkolizm" terimini ilk defa Stockholm Üniversitesi hekimlerinden Magnus (1856) kullanmıştır. O zamanlar alkolizmin nedenleri olarak kalıtım, sberal hastalıkları ve kalitesiz alkollü içkiler gibi faktörlerin kabul edildiği kaydedilmiştir.¹¹

Bilindiği gibi, günümüzde alkol sigaradan sonra en fazla yaygın olarak kullanılan maddedir. Fiziksel ve ruhsal bağımlılık yapan keyif vericidir. Haftada bir kez olmak üzere on hafta aralıksız alkol kullanılmasının alkol bağımlılığı için ciddi bir başlangıç olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık Dünya Sağlık Örgütü (WHO), miktarı ne olursa olsun alışkanlık halinde alkol alan kimseyi alkolik olarak kabul etmiştir.¹² Bu konuda araştırma yapan uzmanlar genel olarak bireye veya topluma ya da her ikisine birden zarar veren her türlü içki kullanma alışkanlığını alkolizm olarak değerlendirmişlerdir. Alkol bağımlılığı madde kullanımı ile ilgili bozuklukların en sık görülenidir. Bu nedenle alkol içenlerin beden ve ruh sağlığında öncmli değişikliklerin meydana geldiği bilinmektedir. Ancak çeşitli nedenlerle insanlar kendi bilinçlilik durumlarını bilerek bozma yoluna gitmeleri en eski ve yaygın olanıdır. Kısaca, alkol veya uyuşturucu alınmadığı zaman vücutta psikolojik ve fizyolojik bir rahatsızlık ve marazi durum oluşturmayan ilişkiye "alışkanlık" alınmadığı zaman fizyolojik ve psikolojik rahatsızlık oluşturan ilişkiye "bağımlılık" diyebiliriz.

⁸ Büyük Larousse, *Alkol Maddesi*, Milliyet Yay., İstanbul 1986.

⁹ Özcan Köknel, *Alkolden Eroine Kişilikten Kaçış*, Altın Kitaplar, İstanbul 1983, s. 29.

¹⁰ Yasemin Derelioğlu, *Üniversite Öğrencilerinin Psiko-Aktif Madde Deneyimleri*, M.Ü. E.B.E. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s. 2.

¹¹ Rasim Adasal, *Ruh Hastalıkları*, Desen Mat., Ankara 1986, s. 153.

¹² Adasal, a.g.e., s. 26.

Uyuşturucu, tedavi amacı dışında kullanıldığında insanların bedensel ve ruhsal sağlığında olumsuz etki yapan birey ve toplum için tehlike oluşturan maddelerin genel adıdır.¹³ Başka bir deyişle merkezi sinir sistemini etkileyerek, ruhsal yaşantıyı değişik biçimlerde ve ölçülerde etkileyen ve değiştiren maddelerdir. Bu maddelerin ortak özelliği insan bünyesinin doğal ihtiyacı olmadığı halde, ruhsal değişikliğe yol açması amacıyla kullanılmasıdır. Bu maddeler vücuda girdiğinde insanın algılama biçimi, duygu, bilinç, düşünme ve kaygı gibi, insanın çeşitli zihinsel ve ruhsal durumlarında önemli değişiklikler yapar.¹⁴ Böylece adı geçen maddeler canlı organizmanın yapısını etkileyerek, insanda fiziksel ve psikolojik bağımlılık yaparak, bireyin ruhsal, bedensel ve zihinsel fonksiyonlarını olumsuz yönde etkiler. Bu maddelerin temel özellikleri, uyuşturucu olması, bağımlılık yapması ve kullananların giderek dozunu artırmak zorunda kalmasıdır.

Bağımlılığa Yatkın Kişilik Tipleri

Alkol ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya daha çok uygun ve kolay bağımlı olanların kişilik özellikleri çeşitli teorilerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Fizyolojik teoriler alkol ve madde bağımlılığını daha çok alerji beyin patolojisi, bio-kimyasal maddeler, kalıtım ve beslenme bozukluğu gibi nedenlerle açıklamaya çalışmışlardır.

Psikolojik teoriler, bireylerin adı geçen maddeleri rast gele değil, psikolojik ihtiyaçlarına göre seçerek bağımlılık gösterdiklerini kabul etmektedir.¹⁵ Ayrıca psikolojik açıdan alkoliklerin kişilik yapıları incelenerek, alkol içme nedenleri araştırılmış, bu alanda çalışan Kesler ve Malton alkoliklerin kişilik yapılarını beş gruba ayırmışlardır.¹⁶ Bunlar olgun olmayan kişilik, cinsel sorunları olan kişilik, kendi kendini cezalandıran kişilik, kendini benliğinin isteklerine bırakan kişilik ve kendini dışa vuran kişilikler olarak sayılmıştır.

Sosyal psikoloji teorilerine göre, bireyin alkolü algılaması ve alkole yüklediği değerlerle alkol kullanımını açıklanmaya çalışılmıştır. Bu noktadan bakıldığında davranışçıların alkol kullanmayı öğrenilmiş bir davranış bozukluğu olarak kabul ettikleri görülmüştür.

¹³ Osman Sezgin, "Uyuşturucu ve Gençlik" *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 4, İstanbul 2001, s. 220.

¹⁴ Dereioğlu, a.g.e., s. 2.

¹⁵ Celal Köksal, *İlaç Alışkanlığı*, TÜBİTAK, Ankara 1987, s. 26.

¹⁶ Emel Ramadanoğlu, *Alkol ve Toksik Madde Bağımlılığının Psiko-Patolojik Yönleri*, İUSB., (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), İstanbul 1983, s. 70.

Psiko analitik teorilerle alkol problemini açıklamaya çalışan Freud, bireyde çocukluktan kalan psiko-seksüel gelişmenin oral devresindeki ketlenme (bastırma) nedeniyle ortaya çıkan bir doyum şekli olarak kabul etmiştir.¹⁷ Buna göre alkol bireyin ruh halinde değişiklik yaparak, düşüncenin yönünü değiştirmektedir. Bundan dolayı alkol bireyin gerçeklerden kaçışını sağlar ve süper ego alkol içinde çözülür. Böylece bireyin bilinç altındaki bastırılmış duyguları ortaya çıkar. Bu yaklaşıma göre alkolizmin nedeni bireyin sürekli kendini güvensiz hissetmesi ve güvensizlik içinde olduğunu sanmasıdır. Bundan dolayı birey alkol alarak bu duygu ve sorumluluklardan kaçma ve uzak durma isteğinde ve eğilimindedir.

Belirtilen bazı teorik açıklamaların yanında, birey ve toplumların alkol ve madde kullanma alışkanlıklarının pratikte farklı nedenleri olduğu söylenebilir. Alkol ve uyuşturucu kullanmada toplumların kültürel özelliklerindeki önemli rol oynadığı bilinmektedir. Kültürü alkol kullanımını destekleyen toplumlarda alkol kullanmanın daha kolay yaygınlaşacağı bilinmektedir.¹⁸ Buna karşılık kültürü alkol kullanmaya karşı olan toplumlarda alkol kullanmanın daha az olacağını söylemek yanlış olmaz.

Alkol ve madde bağımlılığının önemli nedenlerinden birinin dayanıksız ve güçsüz kişilik yapısına sahip olmak gösterilmiştir. Bu tip kimselerin kaygılardan ve problemlerden kaçma özelliği gösterdiği, karşılıklarına çıkabilecek çeşitli problemleri çözme, onlarla mücadele etme yerine, zorluklardan kaçarak alkole ve bu tür maddelere sığındıkları kaydedilmiştir.¹⁹ Böylece geçici olarak bir rahatlama hissetmeleriyle birlikte, bu tür kimselerde aldığı maddeler önceleri alışkanlık oluşturduğu ve daha sonraları da bağımlı hale geldiği belirtilmiştir.

Yine kişilikle ilgili başka bir neden olarak içten denetimli olmaktan çok, dıştan denetimli kişilik özelliğine sahip olanların daha kolay bağımlı hale gelebildiği kaydedilmiştir. Bu kimselerin karşılaştıkları problemleri ancak dıştan birinin çözebileceğine inandıkları belirtilmiştir.

Kişilikle ilgili önemli bir neden olarak da bireyin kendisini değersiz hissetmesi, kendisinden nefret etmesi ve kendi benliğinden kaçması gösterilmiştir. Bu tip insanların kendini değersiz bulması, özünde bir eksiklik olduğunu düşünmesi, bireye acı veren bir algılama olduğundan, bireyin kendini iç gerçekliğiyle teması kesmek için çeşitli yollar denemesi gösterilmiştir.²⁰ İşte birey böyle dönemlerde alkol ve madde kullanmayı bir çözüm yolu olarak

¹⁷ Kültürün Ögel, *Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık*, İletişim Yay., İstanbul 1997, s. 42.

¹⁸ David J. Pittman, *Society Culture and Drinking. Patterns*, 1962 New York, s. 74.

¹⁹ Kulaksızoğlu, *a.g.e.*, s. 187.

²⁰ Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*, Renzi Kitapevi, İstanbul 1988, s. 90.

görmektedir. Çünkü birey bu dönemde kendi iç gerçeğinden kaçması nedeniyle madde kullanması uygun bir dönemdir. Böyle duygu içerisinde olan gençlerin daha kolay madde bağımlısı oldukları belirtilmiştir.²¹

Alkol ve uyuşturucu kullanmada belirtilen bu nedenlerden başka bireylerin duygusal bakımdan denge sağlayamaması, olgunlaşmamış bir kişiliğe sahip olunması, hayatından memnun olmayışı, hayatında tatmin olma noktasına varamayışı, beklentilerinin çok gerisinde kalışı, hazza ve heyecana yönelik bir kişiliğe sahip olunması gibi faktörler sayılabilir.

Konumuz açısından bireyin kötü alışkanlıklarından korunmasında gerek kişilik gerekse beden ve ruh sağlığı bakımından dengeli ve güçlü yetişmesinde ailenin önemli rolü vardır. Buna karşılık alkol ve uyuşturucu gibi bireyde kötü alışkanlıkların oluşmasında ve bağımlı hale gelmede aile tutumlarının önemli etkileri olduğunu söyleyebiliriz.

Bu nedenle bağımlı kişilerin çocuklarında alkol ve uyuşturucuya karşı bir yatkınlık olduğu belirtilmiştir.²² Annelerin baskın olduğu, egemen, aşırı ilgili, çocuklarını kendilerine aşırı derecede bağımlı yetiştiren ailelerde, babaları ilgisiz, soğuk, katı ve öfkeli tutumlu veya sorumsuz kimselerin çocuklarının, silik, edilgen ve yetersiz özellik gösterdikleri bilinmektedir. Bağımlı olmaya elverişli kimselerin çocukluk döneminde ruhsal, cinsel, toplumsal gelişme ve olgunlaşmalarının sağlıklı olmayan kimseler, benlik gücü ve üst benlik gelişmesi yetersiz olanlar, sınırsız ve sorumsuz bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşayanlar ve problemlı bir ailede yetişenler gibi özellikler taşıdığı kaydedilmiştir.²³

Ayrıca gençlerin çeşitli arkadaş gruplarına girmesi, alkol ve uyuşturucu kullanması açısından önem taşımaktadır. Gençlerin kötü alışkanlıklara sahip arkadaş çevreleriyle olması onların da bu alışkanlıkları tanınması ve öğrenmesini kolaylaştıracaktır. Çünkü gençlik çağında arkadaş ve çevre bireyi önemli ölçüde etkiler. Özellikle gençlik çağında bireyler arkadaş etkilerine açık durumdadırlar. Çünkü "Ergen için bir arkadaş grubuna sahip olmak, gençlerin en çok hoşlandıkları isteklerindedir."

²¹ Kılaksızoğlu, a.g.e., s. 188.

²² Mehmet Ünal, "Madde Bağımlılığı ve Alkolizmde Aile" *Aile Toplum*, AAK Yayını, Ankara 1991, s. 84.

²³ Erdal Işık vd., "Alkol Bağımlılığının Değişik Devrelerinde Aile İşlevleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Türkiye Sosyal Araştırmaları Dergisi*, C. 1, Ankara 1997, s. 101.

Bulgular ve Tartışma

Üniversite gençliğinin alkol ve uyuşturucu kullanmalarına ilişkin 28 soruluk araştırmamıza tesadüfi örneklem sistemiyle 710 öğrenci katılmıştır. Bunların %71.7'si (502) kız ve %29.3'ü (208) erkektir. Örneklemdaki kız öğrenci oranının yüksek olması, bu bölgenin genel karakteristik yapısından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilerin yaş dağılımı daha çok 19-22 (%75) arasında kümelenmiştir. 17-18 yaşında olanlar %23 oranını oluştururken, 23 yaşından yukarı olanların oranı %2'dir. Görüldüğü gibi, öğrencilerin yaşı genel olarak üniversite çağına uygun ve gençlik çağına en önemli yıllarını oluşturmaktadır.

Öğrencilerin medeni durumu %86'sı bekar, %10'u evli ve %4'ü boşanmıştır. Bu bölgede boşanma oranının yüksek olduğu bilinmektedir.

Öğrencilerin %63'ünün ana ve babası sağ ve bir arada yaşıyor, %26.5'inin anası babası sağ ancak ayrı yaşıyorlar, %9.5'inin ana ya da babadan biri yaşıyor ve %1'inin de annesi ve babası yaşamıyor. Görüldüğü gibi öğrencilerin dörtte birinin annesi babası ayrılmış ve yaklaşık onda birinin de anne veya babasından birisi ölmüş durumdadır. Kısaca öğrencilerin yaklaşık üçte biri dışardan bakıldığında ailesiz ya da düzenli bir aileye sahip değil. Bu duruma karşılık bu yörede (Güney Kazakistan) akrabalık bağları ve dayanışmanın son derece güçlü olduğu, aileden birinin belli ölçüde ekonomik gücü varsa bütün ailesi ve akrabalarıyla paylaştığını söyleyebiliriz.

Öğrencilerin %39.5'i ekonomik durumunun iyi olduğunu, %46.5'i orta ve %14'ü de zayıf olduğunu belirtmiştir. Ancak bu yörede hayat standartlarının düşük olduğu, öğrencilerin çoğunun ekonomik güçlüklerle okula devam ettiği görülmüştür. Sonuca bakıldığında yine de öğrencilerinin çoğu kendi durumunu ekonomik açıdan orta ya da iyi olarak görmektedir.

Ebeveynlerinin kendilerine karşı tutumlarına %77'si iyi ve iyi niyetli, %14.8'i koruyucu ve kollayıcı, %4.3'ü ilgisiz ve duyarsız, %3.7'si baskıcı ve otoriter olduğu belirtilmiştir.

Öğrencilerin %67.7'si aile veya akrabasıyla birlikte kalmakta, %8.2'si tek başına kalmakta ve %8.6'sının yatakhane kalmakta olduğu kaydedilmiştir.

Öğrencilerin %30'unun sigara içtiği ve sigara içenlerin %21.3'ünün 14 yaş ve daha önce sigara içmeye başladıkları, %34'ünün 15-17 yaşlarında sigara içmeye başladığı ve %44.7'sinin 18 ve daha yukarı yaşlarda sigara içmeye başladığı anlaşılmıştır. Elde edilen bu verilere bakıldığında sigara içen öğrencilerin yaklaşık yarısından fazlasının üniversiteye başlamadan önce sigara tiryakisi olduğu görülmüştür. Bu sonuç Türkiye'de 1997-98 öğrenim yılında

Mimar Sinan Üniversitesi (İstanbul) öğrencilerinin sigara kullanmalarına yakın çıkmıştır. Mimar Sinan Üniversitesi'nde 720 öğrencide yapılan araştırmada, öğrencilerin %38.6'sının sigara içtiği kaydedilmiştir

Ayrıca İstanbul'da lise öğrencilerinde sigara içme oranı %31.2 olarak bulunmuştur.²⁴ Bilindiği gibi en çok bağımlılık yapan ve yaygın olan maddelerin başında sigara gelmektedir. Benjamin ve Miller'e göre sigarayı bir kez deneyenlerin %80'inde alışkanlık oluşturduğu kaydedilmektedir. Bunun yanında sigara içmenin vücuda, iş gücüne, bireyin ekonomisine ve içenlerin yanında bulunanlara çok yönlü zararları vardır. Fransız araştırmacı Pierre Moulin alkol ile sigara birlikte alındığında bu maddelerin insan sağlığına yaptığı zararların katlanarak arttığını ve ciddi tehlikeler oluşturduğunu belirtmiştir.²⁵ Oysa günümüzde bu iki maddeyi birlikte almanın yaygın olduğu söylenebilir.

Öğrencilere benzer bir soru da alkollü içkiler için sorulmuştur. Öğrencilerin %69.5'inin alkol ve alkollü içki içtiği anlaşılmıştır. Alkol kullananların %10.5'i ilk defa 14 yaşında veya daha önce alkol aldığını, %57'si ilk defa 15-17 yaşlarında alkollü içki içtiğini ve %32.5'ini de ilk defa 18 yaş ve daha yukarı yaşlarda alkollü içki kullandığını belirtmiştir. Görüldüğü gibi, üniversite gençliğinin yaklaşık üçte ikisinin daha üniversiteye gelmeden içki içmeye başladığı anlaşılmıştır. Yaklaşık onda bir gibi oranın ise henüz gençliğe yeni girdiği yıllarda içkiyle tanıştığı anlaşılmıştır. Benzer bir araştırma da Türkiye'de AMATEM'in bulduğu sonuçlardır. Bu sonuca göre zararlı alışkanlıklara başlama yaşının 11 olduğunu kaydetmiştir.²⁶ Bu çalışmalara bakıldığında alkollü madde kullanma yaşının giderek aşağıya çekildiği ve yaygınlaşacağı söylenebilir.

Yine öğrencilere ilk içtikleri alkol türünün ne olduğu sorulmuş, %29'u bira, %37'si rakı, %19'u şarap ve %18.3'ü de değişik içki türlerini söylemiştir. Alkol ve uyuşturucu konusunda çalışma yapan uzmanlar, alkol bağımlılığı olanların önemli bir kısmının önce biradan başladığını ve bundan sonra dozun giderek arttırıldığı ve uyuşturucudan sonra ölüme kadar bir sürecin takip edildiğini kaydetmişlerdir.²⁷ Raporda da görüldüğü gibi, biranın bağımlılık oluşturmasında önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Ancak öğrencilerin yaklaşık üçte birinin ilk içtikleri maddenin bira olduğu anlaşılmıştır. Oysa birçok ülkede bira içki sayılmamakta ve belirli sayıda firmaların kazanç sağlamak için

²⁴ Derecioglu, a.g.e., s. 18.

²⁵ Türkiye Yeşilay Cemiyeti, *A'dan Z'ye Sigara*, İstanbul 1985, s. 161.

²⁶ Duran Çakmak, Ögel Kültegin, Tamer Defne, *Uyuşturucu Madde Kullanımının Aile Üzerine Etkisi*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1997, s. 19.

²⁷ Türkiye Yeşilay Cemiyeti, *Bira ve Alkolizm Raporu*, İstanbul 1984, s. 45.

alabildiğine reklamlarla tüketimi arttırılmaya çalışılmaktadır. Halbuki alkollü içki kullananların her zaman bağımlı olma riskinin bulunduğu kabul edilmektedir.²⁸

Yine öğrencilere ilk olarak kiminle birlikte alkollü içki içtiniz sorusuna %78.7'si arkadaşlarıyla, %14.7'si aile ve akrabalarıyla birlikte ve %6.6'sı ise tek başına cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi arkadaşlarla birlikte içme oram yaklaşık dörtte üçün üstündedir. Bu da gençlerin içmeye karşı birbirlerini hem teşvik ettiği, hem de içmek için cesaretlendirdiği söylenebilir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi genç için arkadaş çevresi oldukça önem taşımaktadır.

Öğrencilere ilk defa hangi nedenlerden dolayı içtikleri sorulmuş, %73'ü herhangi bir kutlama nedeniyle, %17'si çeşitli üzüntü ve kaygı nedeniyle, %6.7'si arkadaşların ısrarıyla ve %2.7'si de merak nedeniyle içtiğini söylemiştir. Bundan sonra çeşitli zamanlarda alkollü içki içmelerinin nedenleri sorusuna, %71.2'si çözülmemeyen problemler karşısında üzüntülü olduklarında, %12.3'ü çeşitli olaylar karşısında cesaret kazanmak için, %6'sı hoşlandığı için, %3'ü alışkanlık haline geldiği için ve %2'si de sevinçli olduğunda içtiğini belirtmiştir. Konuyla ilgili bir soru da içmenizden hangi neden daha çok etkili oluyor sorusuna, %37 ekonomik, %28 evlilik için çeşitli girişimler, %13.5 ailedeki düzensizlik ve geçimsizlik, %8'i karşı cinsle olan ilişkilerden çıkan problemlerden, %6'sı da çeşitli çaresizliklerden çıkan problemlerin etkili olduğunu söylemiştir.

Öğrencilere karşılaştıkları problemleri nasıl çözdükleri sorulmuş, %46'sı çözüm aradığını, %40'ı başkalarından yardım beklediğini, %14'ü de problemlerden kaçtığını veya zamana bıraktığını belirtmiştir. Bu sonuca bakıldığında öğrencilerin yarısından fazlası çeşitli problemler karşısında kendilerini güçsüz ve yetersiz görmektedir. Bunlar ya başkalarından yardım beklediğini ya da zorluklardan kaçtığını söylemiştir. Her iki neden de psikolojik açıdan kişilik zaafıdır. Bu öğrencilerin alkol kullanmaya daha yatkın olacakları karşılaştıkları problemlerle mücadele ederek çözüm arama yerine kendilerini güçsüz hissettikleri için alkol kullanmaya daha yatkın olacakları ve alkölü tercih edecekleri söylenebilir.

Ayrıca öğrencilerden yakını aile çevresinde alkollü içki içen var mı sorusuna bütün akrabalarını içer diyenlerin oranı %50.2, ailem (anne-baba) diyenlerin oranı %39.3'tür. Görüldüğü gibi, öğrencilerin ailelerinde, akraba ve çevrelerinde alkollü içki kullanma oranının yüksek ve yaygın olduğu anlaşılmıştır. Bu konu hakkında meslektaşlarımızla konuştuğumuzda önceleri alkollü içki kullanmanın günümüzdeki kadar yaygın olmadığını, 1980'lerden

²⁸ Yıldırım Doğan, *Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma Alışkanlığı*, Ankara 1987, s. 19.

sonra yaygınlaşmaya başladığım ve 1990'lardan sonra oldukça arttığı belirtilmiştir.

Ayrıca öğrencilere ne kadar sıklıkla alkollü içki içtikleri sorulmuş, %4.8'i her gün, %3'ü haftada birkaç kez, %15.2'si haftada en az bir kez, %36.9'u birkaç haftada bir ve %39.5'i ayda en az bir defa cevabını vermiştir. Bu sonuca göre daha önce belirtilen uzmanların görüşü dikkate alındığında, her hafta en az bir defa alkollü içki alanların bağımlı olduğu gerçeği göz önüne alındığında, öğrencilerin %23.3'ünün bağımlı olduğu ve bunların %8.2'sinin her gün veya haftada birkaç kez içtiği, yani alkolik olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer önemli bir nokta da öğrencilerin sarhoş olduğunda %17'sinin hastaneye başvurmasıdır. Ayrıca öğrencilerin %89'u alkolün sağlığa zararlı olduğunu düşündüğünü söylemesidir.

Yine alkol ve uyuşturucuya ilişkin önemli bir problem de, bu maddeleri kullananların çeşitli suç eylemine katılmalarıdır. Öğrencilerin alkol ve uyuşturucu nedeniyle %17'si suç işlediğini söylemiştir.

Öğrencilerin %6.8'i herhangi bir uyuşturucu kullandığını ve eroin, kokain gibi maddeleri kullanan (%12.9) arkadaşının olduğu anlaşılmıştır. Görüldüğü gibi, gerek suç işleme oranında gerekse uyuşturucu kullanma ve arkadaşı olma konusunda öğrencilerin yaklaşık %70'inin kız olduğu göz önüne alınırsa bu sonucun ne kadar ciddi ve endişe verici olduğu daha kolay anlaşılabilir.

Çünkü uyuşturucu madde kullanımı beraberinde bir çok problemi de getirebilmektedir. Kullanılan maddenin temini için para bulunması, daha çok madde satışı, fuhuş ve yasal olmayan yolların denenmesi gibi eylemler artabilir. Bunun yanında arkadaş çevrelerini değiştirme, kullanılan maddeler dolayısıyla değişiklik ve davranışlarda meydana gelen olumsuz tutumlar gibi.²⁹ Bu konuyla ilgili alkol ve uyuşturucu parasını nereden buluyorsunuz sorusuna, %55'i çalışarak, %30'u borç olarak, %10.2'si ailesinden, %4.8'i de aldığı burstan karşıladığını belirtmiştir. Bilindiği gibi, araştırma yapılan bölgede borç verme ve yardımlaşmanın yaygın olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak alkol ve uyuşturucu kullanan öğrencilerin yarıdan fazlasının çalışarak okuduğunu kabul etmek inandırıcı değildir. Öğrencilerin ne tür işlerde çalıştığı da önemli bir noktadır. Bu konu ayrıca bir çalışma konusu olabilir.

Öğrencilere yöneltilen kayda değer bir soru da alkol veya uyuşturucu alıp, sonra kendinize geldiğinizde ne hissettikleri sorusuna %47'si pişmanlık, hissettiğini söylemiştir. Eğer bu öğrencilere samimi ve bilinçli rehber kimseler

²⁹ Çakmak, Kültegin, Defne, Aile Araştırma Kurumu (AAK), *Uyuşturucu Madde Kullanımının Aile Üzerinde Etkisi*, s. 44.

ulaşabilirse, pişmanlık duyan öğrencileri bu tür alışkanlıklardan caydırmanın daha kolay olacağı söylenebilir.

Gençlik çağı ve öğrenciler açısından önemli bir nokta da, hiç intihar etmeyi düşündünüz mü sorusuna verilen cevaplarıdır. Öğrencilerin %71'i düşünmediğini, %22.7'si bir veya birkaç kez intiharı denediğini, %6.3'ü birkaç kez düşündüğünü ancak hiç intiharı denemediğini söylemiştir. Araştırma yapılan bu yörede (Güney Kazakistan) başka sosyal faktörlerde göz önüne alınırsa, araştırma yapılan öğrencilerin çoğunluğunun kız olduğu, hayat standartlarının oldukça düşük, hayat şartlarının ise oldukça zor olduğu, uygulamada kadın statüsünün düşük olduğu ve bu durumunun kız çocuklarını derinden etkilediği söylenebilir.

Sonuç ve Teklifler

Çalışmanın verilerine bakıldığında, öğrencilerin alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya elverişli ortamda buldukları gözükmektedir. Madde bağımlılığın nedenleri olarak saydığımız, güçsüz bir kişilik ve özgüveni zayıflık, içten denetimden çok dıştan denetimli, kendisini değersiz sayma, duygusal açıdan henüz olgunlaşmamış olma, daha çok hazza ve eğlenceye yönelik bir kişiliğe sahip olma, kötü alışkanlıklara sahip arkadaş çevresi gibi faktörlerin çoğu öğrenci ve çevrelerinde oluşmuş gözükmektedir. Bu duruma rağmen Türkiye'de yapılan araştırmalarla karşılaştığımızda birbirine yakın ve destekler nitelikte sonuçlar çıkmıştır. Hatta Türkiye'de bazı araştırmalarda alkol ve uyuşturucu kullanma oram bizim araştırma sonuçlarımızın iki veya üç katı daha yüksektir.

Kişiliğin oluşmasında bireyin içinde bulunduğu kültürel etkenlerle birlikte, bireyin sosyal sınıfı ve hayat tarzı önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle gençlere güçlü kişilik kazandırılması, bireysel bağımsızlık ve başarıya duygusunun verilmesi gerekmektedir. Takdir edilme ve mutlu olmak için yaşamın amacını, başarının yolunun bireyin kendine güveni ve bireysel gayretiyle mümkün olabileceği düşüncesi daha aileden başlayarak verilmelidir.

Bilindiği gibi, hiçbir problem alkol ve uyuşturucu kullanarak çözüme ulaşmamıştır. Ancak insanların karşılaştığı bir çok problemlerin başka çözümleri olabilmektedir. Bundan dolayı alkol ve uyuşturucuyla mücadele birinci derecede beden ve ruh sağlığı güçlü, karşılarına çıkan problemlerle yılmadan mücadele edebilen nesiller yetiştirilmelidir.

Bir toplumda bütün kurum ve kuruluşlar birbirini destekler nitelikte alkol ve madde kullanımına karşı tavır alırsa, bunun sonucunda etkili tedbirler ve politikalar netice verebilir.

Aileler çocuklarına bir taraftan kötü örnek olmamalı, gerekirse kötü alışkanlıklar konusunda yasaklamalar getirmelidir. Bu konuda çocuklarının arkadaş ve çevre gruplarıyla yakından ilgilenmelidir. İlk içki ve madde alanların üçte ikisi arkadaş ve çevreden öğrendiğini ya da birlikte kullandıklarını belirtmiştir.

Toplum liderleri, model alınan kimseler, alkol ve uyuşturucuyu teşvik edici tavırlar yerine önleyici davranışlar sergilemelidirler. Çeşitli gençlik kuruluşlarında ve öğrenci yurtlarında alkollü içkiler yasaklanmalıdır.

Gençleri alternatif aktivitelere yönleltmeli, onların sosyal becerilerini artırıcı çalışmalar düzenlenmelidir. Toplumda caydırma ve vazgeçirme metotları etkin biçimde uygulanarak gençler alkol ve uyuşturucunun zararları hakkında bilinçlenmelidir.